

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMUNA DEVAM EDEN ÇOCUKLARIN ANNELERİNİN ÖZ YETERLİLİK VE ÖFKE DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ¹

**Gülden Uyanık BALAT²
Türker SEZER³
Hilal İlknur TUNÇELİ⁴**

Öz

Bu araştırmanın amacı okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların annelerinin öz yeterlilik ve öfke düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul ili Anadolu ve Avrupa yakasında okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocuğu olan ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan 135 anneden oluşmaktadır. Veri toplama aracı olarak Demografik bilgi formu ve Susan Holloway (2005) tarafından geliştirilen ve Zembat ve diğ. (2008) tarafından Türkçeye uyarlanan Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlilik Ölçeği Okul Öncesi Formu ve Spielberg (1988) tarafından geliştirilen ve Kadir Özer (1994) tarafından Türkçeye uyarlanan Sürekli Öfke-Öfke Tarzı Ölçeği kullanılmıştır. Annelerin öfke düzeylerinin çocuğun cinsiyeti ve ailenin gelir durumuna göre farklılık gösterdiği bulunmuştur. Ayrıca annelerin öz yeterlilik düzeyi ile öfke düzeyi arasında öfke

¹ Bu çalışma 24-26 Nisan 2014 tarihinde, İstanbul Üniversitesinde düzenlenen 1. Avrasya Eğitim Araştırmaları Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Doç. Dr. Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı, gbalat@marmara.edu.tr

³ Arş. Gör. Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı, turkersezer@marmara.edu.tr,

⁴ Arş. Gör. Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı, htunceli@marmara.edu.tr

kontrol boyutu dışında diğer boyutlarında negatif yönlü anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn öz yeterliliği, Öfke düzeyi

The Examination of Maternal Self-Efficacy and Anger Levels of Children Who Attending Preschool Education

Abstract

The aim of this study is to examine the relationship between the self efficacy and anger levels of preschool aged children's mothers. The sample of the research includes 135 mothers who are willing to participate in the study and whose children goes to pre-school education institutions located in European and Asian sides of İstanbul province. In order to gather data for the research Demographic data form, Berkeley Parents Self-Efficacy Scale, Pre-School Form developed by Susan Holloway (2005) and translated into Turkish by Zembat and friends (2008), and State-Trait Anger Scale developed by Spielberg (1988) and translated into Turkish Kadir Özer (1994) are used. Parenting self-efficacy and anger levels of parents participating in the research are examined in terms of gender of child and the family's level of income. In addition, except the anger control sub dimension, between the self-efficacy levels and anger levels of the mothers' have been found a negative relationship.

Keywords: Parent Self- Efficacy, Anger Level

Giriş

Bir çocuğun ebeveyni olarak ebeveynlikle ilişkili görevleri uygun şekilde gerçekleştirme ve organize etme kapasitelerine olan inançları ebeveynlik öz yeterliliği olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca öz yeterlilik, ebeveynin çocuğun bakım ve yetiştirilmesiyle ilgili görevler hakkında sahip olduğu kendi kapasitesine ilişkin yargıları ve inançları olarak tanımlanmaktadır. (Leahy-Warren ve diğ., 2012; Montigny ve Lacharite, 2005) Kaliteli bir ebeveynlik ebeveyn öz yeterliliği ile ilişkilidir. (Raikes ve Thompson, 2005) Yüksek ebeveyn öz yeterliliği, çevreden gelen talepler karşısında yeterlilik, sorun yaratan zorlu durumlara karşı koyabilme, stres karşısında daha az olumsuz duygular yaşama ve sorunla karşılaşıldığında sebat göstermeyle ilgili öngörü

*Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Çocukların Annelerinin
Öz Yeterlilik ve Öfke Düzeylerinin İncelenmesi*

sağlamaktadır. (Weaver ve diğ., 2008) Araştırmalar erken çocukluk dönemindeki çocukların sorun davranışları ve gelişimsel uyumlarına yönelik davranışların birbirleriyle ilişkili olduğunu göstermiştir. Öz yeterliliği yüksek olan ailelerin çocuklarının daha sosyal oldukları ve daha az duygusal tepki verdikleri bulunmuştur (Bor ve Sanders, 2004; Campbell ve diğ., 2000; Coleman ve diğ.,2002; Coleman ve Karraker, 2003; Shaw ve diğ., 2000). Bu bulgulara ek olarak öz yeterlilik ile çocuğun gelişimsel becerileri ve sağlıklı olması arasında ilişki olduğu belirtilmektedir (Coleman ve Karraker, 2003; Jones ve Prinz, 2005). Annenin öz yeterliliği, annenin yetkinliği ile diğer psikososyal değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemenin yanı sıra ebeveynlik davranışları ve çocukların psikososyal risklerini belirlemede önemli bir rol oynar. (Teti ve Gelfand, 1991) Çocuklar anneleri ile olan ilişkilerinden aktif olarak etkilenir ve bu ilişkinin bir yansıması olarak davranırlar. Örneğin saldırgan davranışlar gösteren çocukların bu davranışlarının annelerinin davranışları ile ilişkili olduğu bulunmuştur. (Dumas, LaFreniere, ve Serketich, 1995) Ailelerin öfke yönetimi becerilerinin zayıf olması, aile stresiyle baş etmede ya da çocukların davranışlarını provoke etmede rol oynamaktadır. Öfke kaynaklı olaylar, saldırgan davranışların artmasına neden olmakta ve ebeveyn-çocuk ilişkisinde tehlike yaratmaktadır. (Nomellini ve Katz, 1983) Anne ve babanın olumlu ve olumsuz ebeveynlik davranışları çocukların öfke davranışları ile ilgilidir. (Kawabata ve diğ., 2011)

Öfke tepkisi, kişinin yaşadığı sosyal çevresinin ve ailesinin etkisi ile birlikte oluşmaktadır. İnsanlardaki saldırgan davranışlar geçmiş yaşantılardan, gözlem yoluyla ya da taklit yoluyla öğrenilirler. (Bandura,1973: akt. Sağay, 2013) Özellikle başkalarının çatışma ve kişilerarası sorunlarına karşı açık bir biçimde duyarlılık gösterdikleri belirlenen çocuklar için bu durum daha da önemlidir. (Cummings ve diğ., 1985) Çünkü taklit ve gözlem yoluyla öğrenmenin yoğun olduğu çocukluk döneminde ebeveynlerinin öfke kontrol düzeyleri, öfkelerini ifade ediş biçimleri çocukların ileri ki yıllarda yaşayacakları olumsuz durumlarda öfkelerini kontrol düzeylerine ve öfke ifade ediş biçimlerine doğrudan etki etmektedir. Yapılan bir araştırma sonucunda ergenlikte ve çocuklukta gözlenen olumsuz davranışların ailenin davranışları ile

ilişkili olduğu ve öfkenin sosyal öğrenme yolu ile nesiller boyu devamlılık sağladığı ortaya çıkmıştır. (Conger ve diğ., 2003)

Çocukluk dönemi, anne çocuk ilişkisinin daha yoğun yaşandığı bir dönemdir. Ebeveyn olarak öz yeterliliği yüksek bir annenin bu dönemdeki çocuğun büyümesine, gelişimine ve eğitimine etkisi oldukça açıktır. (Coleman ve diğ., 2002; Donovan ve Leavitt, 1989) Buradan hareketle bu araştırma ile okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin öz yeterlilik ve öfke düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca annelerin ebeveyn öz yeterlilik ve öfke düzeyleri, çocukların cinsiyetleri, anne öğrenim durumu ve ailenin gelir durumu değişkenleri açısından incelenmiştir.

Yöntem

Araştırma Modeli

Okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin öz yeterlilik ve öfke düzeyleri arasındaki ilişkinin incelendiği araştırma ilişkisel tarama modelindedir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında, çocukları İstanbul ili Anadolu ve Avrupa yakasında bulunan okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden ve araştırmaya katılmaya gönüllü 135 anne oluşturmaktadır. Çalışmaya katılan annelerin 55'inin kız 80'inin erkek çocuğu vardır. 48 anne ilköğretim, 41 anne lise ve 44 anne yükseköğrenim mezunudur. 48 anne 25-30 yaş, 46 anne 31-35 yaş, 36 anne ise 36 ve daha üstü yaş grubundadır. 44 anne çalışmakta, 88 anne ise çalışmamaktadır. Anneler kendi gelir durumlarına ilişkin olarak; 44 anne üst, 74 anne orta ve 17 anne alt gelir grubunda olduklarını belirtmişlerdir. 55 annenin tek çocuğu, 65 annenin iki çocuğu ve 15 annenin üç ve daha fazla çocuğu vardır.

Veri Toplama Araçları

Berkeley Ebeveyn Öz yeterlilik Ölçeği: Ölçek Susan Holloway tarafından (2005) geliştirilmiş, Zembat ve diğ., tarafından (2008) Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek ailelerin öz yeterlilik düzeylerini dört ana alanda değerlendirmektedir. Ölçeğin birinci bölümünde 8 soru yer alır ve sorular, çocuğa yönelik davranışlarında annenin ebeveyn olarak öz yeterlilik duygusunu

*Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Çocukların Annelerinin
Öz Yeterlilik ve Öfke Düzeylerinin İncelenmesi*

değerlendirmeye yöneliktir. İkinci bölümünde ise 12 soru yer almaktadır ve bu sorular, annenin çocuğun yaşına uygun görevleri öğretmede öz yeterlilik duygusunu ölçmeye yöneliktir. Ölçek “1” hiç yeterli değil, “6” çok yeterli şeklinde altılı likert tipindedir.

Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeği (SÖ-ÖTÖ): Bu araştırmada, öfke duygusunu ölçmek için kullanılan ölçek, 1988 yılında Spielberger tarafından geliştirilmiş ve 1994 yılında Özer tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Sürekli Öfkeyi belirlemek için (10 madde), Öfke İç (8 madde), Öfke Dış (8 madde) ve Öfke kontrol (8 madde) bulunmakta ve toplam 34 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, “Her zaman -(1)”, “Hemen her zaman-(4) şeklinde dördümlü likert tipindedir. (Kısaç, 1997)

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler uygun istatistik paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde ANOVA, t Testi, Kruskal Wallis H Testi, Mann Whitney U testi ve Pearson Korelasyon analizi gibi istatistiksel tekniklerden yararlanılmıştır.

Bulgular

Araştırmada elde edilen verilere ait bulgular aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

Tablo 1. Ebeveyn Öz yeterliliği Puanlarının Çocukların Cinsiyetlerine Göre t Testi Sonuçları

	<i>Grup</i>	<i>N</i>	\bar{X}	<i>Ss</i>	<i>Sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>																				
<i>Anneliğe Özgü Strateji</i>	<i>Kız</i>	53	5,0943	,57591	130	-,864	,389																				
	<i>Erkek</i>	79	5,1788	,53285				<i>Çocuğa Kazandırılabilirler</i>	<i>Kız</i>	53	5,2043	,60112	130	,323	,747	<i>Erkek</i>	79	5,1677	,65921	<i>Öz yeterlilik Toplam</i>	<i>Kız</i>	53	5,1493	,53718	130	-,247	,805
<i>Çocuğa Kazandırılabilirler</i>	<i>Kız</i>	53	5,2043	,60112	130	,323	,747																				
	<i>Erkek</i>	79	5,1677	,65921				<i>Öz yeterlilik Toplam</i>	<i>Kız</i>	53	5,1493	,53718	130	-,247	,805	<i>Erkek</i>	79	5,1733	,55087								
<i>Öz yeterlilik Toplam</i>	<i>Kız</i>	53	5,1493	,53718	130	-,247	,805																				
	<i>Erkek</i>	79	5,1733	,55087																							

Tablo 1'e göre, araştırmaya katılan annelerin ebeveyn öz yeterlilik ölçeği ve alt boyutlarından aldıkları puan ortalamalarının çocuklarının cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur ($p > .05$).

Tablo 2. Ebeveyn Öz yeterliliği Puanlarının Anne Öğrenim Durumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

	<i>Varyansın Kaynağı</i>	<i>Kareler Toplamı</i>	<i>Sd</i>	<i>Kareler Ortalaması</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
<i>Anneliğe özgü strateji</i>	<i>Gruplararası</i>	,236	2	,118		
	<i>Gruplariçi</i>	40,164	130	,309	,382	,683
	<i>Toplam</i>	40,399	132			
<i>Çocuğa kazandırılabilirler</i>	<i>Gruplararası</i>	,014	2	,007		
	<i>Gruplariçi</i>	51,394	130	,395	,018	,983
	<i>Toplam</i>	51,408	132			
<i>Öz yeterlilik Toplam</i>	<i>Gruplararası</i>	,052	2	,026		
	<i>Gruplariçi</i>	37,765	130	,290	,090	,914
	<i>Toplam</i>	37,817	132			

Tablo 2'ye göre araştırmaya katılan annelerin öz yeterlilik toplam ve alt boyutlarından aldıkları puan ortalamalarında anne öğrenim durumu değişkeninin anlamlı bir farklılık oluşturmadığı bulunmuştur ($p > .05$).

Tablo 3. Ebeveyn Öz yeterliliği Puanlarının Ailenin Gelir Durumu Değişkenine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

<i>Puan</i>	<i>Gruplar</i>	<i>n</i>	<i>SO</i>	<i>X²</i>	<i>Sd</i>	<i>p</i>
<i>Anneliğe Özgü strateji</i>	<i>Üst</i>	44	78,27			
	<i>Orta</i>	74	63,57	4,612	2	,100
	<i>Alt</i>	17	60,68			
	<i>Toplam</i>	135				

*Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Çocukların Annelerinin
Öz Yeterlilik ve Öfke Düzeylerinin İncelenmesi*

Çocuğa Kazandırılabilirler	Üst	44	71,63	2,146	2	,342
	Orta	74	68,72			
	Alt	17	55,50			
	Toplam	135	135			
Öz yeterlilik Toplam	Üst	44	74,98	2,577	2	,276
	Orta	74	66,01			
	Alt	17	58,59			
	Toplam	135				

Tablo 3'e göre araştırmaya katılan annelerin öz yeterlilik puan ortalamalarında ailenin gelir durumu değişkeninin anlamlı bir farklılık oluşturmadığı bulunmuştur ($p > .05$).

Tablo 4. Sürekli Öfke-Öfke Tarzı Puanlarının Çocukların Cinsiyetlerine Göre t Testi Sonuçları

	<i>Grup</i>	<i>n</i>	\bar{X}	<i>Ss</i>	<i>Sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Sürekli Öfke	<i>Kız</i>	53	22,20	6,76	130	1,226	,223
	<i>Erkek</i>	79	20,82	6,08			
Öfke İç	<i>Kız</i>	53	17,18	4,47	130	-,117	,907
	<i>Erkek</i>	79	17,27	4,24			
Öfke Dış	<i>Kız</i>	53	16,15	4,17	130	1,038	,301
	<i>Erkek</i>	78	15,38	4,12			
Öfke Kontrol	<i>Kız</i>	53	21,75	5,26	130	-2,202	,029
	<i>Erkek</i>	79	23,69	4,75			

Tablo 4'e göre, araştırmaya katılan annelerin Sürekli Öfke-Öfke Tarzı Ölçeği ve Sürekli Öfke, Öfke İç, Öfke Dış alt boyutlarından aldıkları puan ortalamalarında çocuklarının cinsiyetine göre anlamlı farklılık olmadığı

bulunmuştur ($p > .05$). Bu bulgunun aksine Öfke Kontrol alt boyutunda erkek çocukların lehine anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($p < .05$).

Tablo 5. Sürekli Öfke-Öfke Tarzı Puanlarının Anne Öğrenim Durumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
	Gruplararası	137,796	2	68,898		
Sürekli Öfke	Gruplariçi	5399,151	130	41,532	1,659	,194
	Toplam	5536,947	132			
	Gruplararası	18,733	2	9,367		
Öfke İç	Gruplariçi	2542,409	130	19,557	,479	,621
	Toplam	2561,143	132			
	Gruplararası	34,130	2	17,065		
Öfke Dış	Gruplariçi	2387,051	129	18,504	,922	,400
	Toplam	2421,182	131			
	Gruplararası	47,692	2	23,846		
Öfke Kontrol	Gruplariçi	3305,135	130	25,424	,938	,394
	Toplam	3352,827	132			

Tablo 5'e göre araştırmaya katılan annelerin Sürekli Öfke-Öfke Tarzı Ölçeği alt boyut puan ortalamalarında anne öğrenim durumu değişkeninin anlamlı bir farklılık oluşturmadığı bulunmuştur ($p > .05$).

Tablo 6. Sürekli Öfke-Öfke Tarzı Puanlarının Ailenin Gelir Durumu Değişkenine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

*Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Çocukların Annelerinin
Öz Yeterlilik ve Öfke Düzeylerinin İncelenmesi*

<i>Puan</i>	<i>Gruplar</i>	<i>n</i>	<i>SO</i>	<i>X²</i>	<i>sd</i>	<i>p</i>	<i>Anlamlı fark</i>
Sürekli Öfke	<i>Üst</i>	44	66,60	,182	2	,913	
	<i>Orta</i>	74	69,29				
	<i>Alt</i>	17	66,00				
	<i>Toplam</i>	135					
Öfke İç	<i>Üst</i>	44	73,61	3,241	2	,198	
	<i>Orta</i>	74	67,97				
	<i>Alt</i>	17	53,59				
	<i>Toplam</i>	135					
Öfke Dış	<i>Üst</i>	43	73,60	5,004	2	,082	
	<i>Orta</i>	74	68,21				
	<i>Alt</i>	17	48,97				
	<i>Toplam</i>	134					
Öfke Kontrol	<i>Üst</i>	44	84,80	12,648	2	,002	<i>Üst-Alt</i> <i>Üst-Orta</i>
	<i>Orta</i>	74	61,34				
	<i>Alt</i>	17	53,50				
	<i>Toplam</i>	135					

Tablo 6'ya göre araştırmaya katılan annelerin Sürekli Öfke-Öfke Tarzı Ölçeği, Sürekli Öfke, Öfke İç ve Öfke Dış alt boyutlarından aldıkları puan ortalamalarında ailenin gelir durumu değişkeninin anlamlı farklılık oluşturmadığı ($p > .05$), Öfke Kontrol alt boyutundan aldıkları puan ortalamalarında ailenin gelir durumu değişkeninin anlamlı farklılık oluşturduğu bulunmuştur ($p < .05$). Ortaya çıkan bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Mann Whitney U Testi yapılmış ve araştırmaya katılan annelerin Sürekli Öfke-Öfke Tarzı Ölçeği, Öfke Kontrol alt boyut puan ortalamalarında ortaya çıkan bu farklılığın üst gelir grubunda yer alan annelerin lehine olduğu bulunmuştur ($p < .05$).

Tablo 7. Ebeveyn Öz yeterlilik Puanları ile Sürekli Öfke-Öfke Tarzı Puanlarının Pearson Korelasyon Katsayıları

<i>Alt Boyutlar</i>	<i>Anneliğe</i>		<i>Çocuğa</i>	<i>Öz yeterlilik</i>
	<i>Özgü strateji</i>	<i>Kazandırılabilirler</i>		<i>Toplam</i>
<i>Sürekli Öfke</i>	<i>r</i>	-,305	-,248	-,301
	<i>p</i>	,000	,004	,000
	<i>n</i>	135	135	135
<i>Öfke İç</i>	<i>r</i>	-,118	-,267	-,216
	<i>p</i>	,174	,002	,012
	<i>n</i>	135	135	135
<i>Öfke Dış</i>	<i>r</i>	-,248	-,315	-,311
	<i>p</i>	,004	,000	,000
	<i>n</i>	134	134	134
<i>Öfke Kontrol</i>	<i>r</i>	,320	,240	,304
	<i>p</i>	,000	,005	,000
	<i>n</i>	135	135	135

Tablo 7'ye göre Sürekli Öfke-Öfke Tarzı Ölçeği, Sürekli Öfke alt boyut puanları ile Ebeveyn Öz Yeterlilik Ölçeği toplam puanı ($r=-,301$, $p < .05$), Anneliğe Özgü strateji alt boyut puanı ($r=-,305$, $p < .05$) ve Çocuğa Kazandırılabilirler alt boyutu puanı ($r=-,248$, $p < .05$) arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur. Sürekli Öfke-Öfke Tarzı Ölçeği, Öfke İç alt boyut puanları ile Ebeveyn Öz yeterlilik Ölçeği toplam puanı ($r=-,216$, $p < .05$) ve Çocuğa Kazandırılabilirler alt boyutu puanı ($r=-,267$, $p < .05$) arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur. Sürekli Öfke-Öfke Tarzı Ölçeği, Öfke Dış alt boyut puanları ile Ebeveyn Öz yeterlilik Ölçeği toplam puanı ($r=-,311$, $p < .05$), Anneliğe Özgü strateji alt boyut puanı ($r=-,248$, $p < .05$) ve Çocuğa Kazandırılabilirler alt boyutu puanı ($r=-,315$, $p < .05$) arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur.

*Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Çocukların Annelerinin
Öz Yeterlilik ve Öfke Düzeylerinin İncelenmesi*

Yukarıdaki bulguların aksine Sürekli Öfke-Öfke Tarzı Ölçeği, Öfke Kontrol alt boyut puanları ile Ebeveyn Öz yeterlilik Ölçeği toplam puanı ($r=,304$, $p < .05$), Anneliğe Özgü strateji alt boyut puanı ($r=,320$, $p < .05$) ve Çocuğa Kazandırılabilirler alt boyutu puanı ($r=,240$, $p < .05$) arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur.

Sonuç ve Tartışma

Araştırma bulguları ışığında ilk olarak araştırmaya katılan annelerin öz yeterliliklerinin öğrenim durumlarına, ailenin gelir düzeyine ve sahip oldukları çocukların cinsiyetine göre değişmediği sonucuna ulaşılmıştır. Fakat literatür incelendiğinde ebeveynlik öz yeterlilik düzeyinin sosyo-ekonomik durum ve annelik yaşı gibi değişkenlerden etkilendiği belirlenmiştir. (Aksoy ve Diken, 2009) Ayrıca annelerin öz yeterlilik algılarının yüksek olduğunun belirlenmiştir. İlgili literatürde de benzer bulgular görülmektedir. (Büyüktaşkapu, 2012; Zembat ve diğ., 2008) Coleman ve Karraker (2003)'e göre ebeveyn öz yeterliliği, annelerin deneyimleri, eğitimleri ve ebeveyn doyumunu arasında dengeleyici bir faktördür. Seçer ve diğ., (2012) annelerin öz yeterlilik algıları ile çocukların saldırganlık, dışlanma, korkulu-kaygılı olma, aşırı hareketlilik ve akran şiddetine maruz kalma değişkenleri arasında olumsuz yönde anlamlı ilişkiler olduğunu belirlemişlerdir. Ebeveyn öz yeterlilik algısı yüksek olan anne-babaların çocuklarıyla daha olumlu, yetkin ve tutarlı etkileşim kurdukları gözlenmiştir. (Anthony ve diğ., 2005; Hoover-Dempsey ve Sandler, 1997; Oettingen, 1995; Teti ve Gelfand, 1991; Wells- Parker ve diğ., 1990) Çalışmamızın bulguları ve yapılan araştırmalar yorumlandığında okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin öz yeterlilik düzeylerinin yüksek bulunması çocuğun gelişimine ve eğitimine annenin etkisi açısından oldukça olumlu bir durum olarak değerlendirilebilir.

İkinci olarak annelerin sürekli öfke, öfke iç, öfke dış alt boyut puanlarına sahip oldukları çocukların cinsiyeti etki etmezken, öfke kontrollerinin hem çocukların cinsiyetine hem de ailenin gelir düzeyine göre farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bir başka ifade ile araştırmaya katılan ve düşük gelir grubunda bulunan anneler ve kız çocuğa sahip annelerin çocuklarının sergiledikleri olumsuz davranışlara karşı öfkelerini kontrol etme düzeylerinin

daha düşüktür. Ancak annelerin öfke düzeylerini öğrenim durumlarından ve ailenin gelir durumundan etkilenmediği görülmüştür. Bu sonucun araştırmanın çalışma grubu ve özellikle de kültürden kaynaklanmış olduğu ileri sürülebilir. Çünkü Türk kültüründe kız ve erkek çocuklardan farklı beklentiler olduğu vurgulanmaktadır. (Bilir ve diğ., 1991) Genellikle kız çocukların doğuştan itibaren daha uysal ve kabul edici olarak yetiştirilmekte ve kız çocukların sergiledikleri davranışlarda erkek çocuklara göre daha kontrollü olmaları beklenmektedir. (Haktanır ve diğ., 1999)

Araştırmadan elde edilen en son ve özellikle araştırmanın temel problem durumunu yansıtan sonuç; araştırmaya katılan annelerin öz yeterlilik düzeyi arttıkça öfke davranışları azalmakta ve öfke kontrolleri artmaktadır. Bu durumda annenin öz yeterlilik düzeyinin öfke üzerinde belirleyici faktör olduğu söylenebilir. Yapılan araştırmanın sonucuna paralel olarak annenin öz yeterlilik düzeyi ile öfke ve depresyon düzeyi (Hastings ve Brown, 2002; Gross ve Conrad, 1994) ve birçok olumsuz ebeveyn davranışı arasında ilişki olduğu belirlenmiştir (Coleman ve diğ., 2002). Öfkeli annelerin tepkileri olumsuz olmaktadır. (Dix, Reinhold ve Zambarano, 1990) Yapılan bir araştırma ile annelerin öz yeterlilik düzeyinin disiplin stillerini anlamlı yönde yordadığı belirlenmiştir. (Sanders ve Woolley, 2005) Öz yeterlilik ailenin çıktılarını etkileyen önemli bir değişken olarak tanımlanmaktadır. (Hastings ve Brown, 2002) Düşük yeterlilik ile ebeveynlerin disiplin anlayışları arasında (Harty, Alant ve Uys, 2007), zor çocuk mizacı ile ebeveyn öz yeterliliği arasında anlamlı bir ilişkiler olduğu bulunmuştur. (Coleman ve diğ., 2002) Ortaya çıkan bu ilişkiler annelerin öfkesinin uygun olmayan ebeveyn davranışına dönüşerek çocuğun öfke davranış göstermesine neden olmasından kaynaklanmaktadır. (Downey, Purdie ve Schaffer-Neitz, 1999) Örneğin Jackson, (2000) ebeveyn stresi ile çocukların sorun davranışları arasında pozitif yönde ilişki olduğunu, düşük öz yeterliliğin de bu durum etki eden değişkenlerden biri olduğunu tespit etmiştir. Öz yeterlilik ve çocuğun davranış problemleri arasında anlamlı ve olumlu bir etkileşim olduğu buna neden olarak da öz yeterliliğin annenin ebeveynlik davranışlarındaki davranış problemlerinin etkisine tampon görevi görmesi olduğu söylenebilir.

*Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Çocukların Annelerinin
Öz Yeterlilik ve Öfke Düzeylerinin İncelenmesi*

Araştırmada elde edilen bulgular ve diğer araştırma sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, okul öncesi dönemde annelerin öz yeterlilik düzeylerinin yüksek olması çocuğun sağlıklı bir şekilde gelişmesinde ve eğitiminde önemli bir faktör olarak değerlendirilebilir. Annenin öfke düzeyinin öz yeterliliğini etkilediği ve çocuklarda çeşitli sorun davranışların ortaya çıkmasına neden olabileceği görülmektedir. Okul öncesi dönemde çocuklardaki çeşitli davranış ve uyum sorunları değerlendirilirken annelerin öz yeterlikleri ve öfke düzeyleri de dikkat edilmesi gereken özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmadan elde edilen bulgular ışığında sorun davranışlar sergileyen çocukların bu davranışların azaltılması aşamasında, ebeveynler için öz yeterliliklerinin artırılmasında, öfke düzeylerinin azaltılmasında etkili olduğu bilinen programlardan yararlanılması önerilebilir. Ayrıca okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocuğa sahip olan babaların da dahil edildiği ve farklı değişkenlerle daha derin irdelenen çalışmalar yapılabilir. Çocukların davranış problemleri ile annelerin öz yeterlilik ve öfke düzeylerinin birlikte irdelendiği araştırmalar yapılabilir. Okul öncesi eğitim kurumuna gitmeyen çocukların annelerinin öz yeterlilik ve öfke düzeylerinin incelendiği araştırmalar yapılabilir. Öz yeterliliği düşük, öfke düzeyleri yüksek aileler belirlenip bu ailelerin sahip oldukları çocukların sorun davranışlarının boylamsal olarak incelendiği araştırmalar yapılabilir.

Kaynaklar

- Aksoy, A., ve Diken, H. İ. (2009). Annelerin ebeveynlik öz yeterlik algıları ile gelişimi risk altında olan bebeklerin gelişimleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalara bir bakış. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 10 (1) 59-68.
- Anthony, L.G., Anthony, B.J., Glanville, D.N., Naiman, D.Q., Waanders, C., ve Shaffer, S.,(2005). The relationship between parenting stress, parenting behaviour and preschoolers' social competence and behaviour problems in the classroom. *Infant and Child Development*, 14, 133-154. DOI: 10.1002/icd.385.
- Bilir, Ş., Arı, M., Dönmez, B. N., Atik, B., ve San, P. (1991). Türkiye'nin 16 ilinde 4 - 12 yaşlar arasındaki 50.473 çocuğa fiziksel ceza verme sıklığı ve buna ilişkin problem durumlarının incelenmesi. *Aile ve Toplum*, 1(1), 57-70.
- Bor, W., ve Sanders M. R. (2004). Correlates of self-reported coercive parenting of preschool-aged children at high risk for the development of conduct problems. *Aust N Z J Psychiatry*, 38(9), 738-45.
- Büyüктаşkapu, S. (2012). Annelerin özyeterlik algıları ile 1-3 yaş arasındaki çocuklarının gelişimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 18-30.
- Campbell, S. B., Shaw, D. S., ve Gilliom, M. (2000). Early externalizing behavior problems: Toddlers and preschoolers at risk for later maladjustment. *Development and Psychopathology*. 12, 467-488.
- Coleman, P. K., Trent, A., Bryan, S., King, B., Rogers, N., ve Nazir, M. (2002). Parenting behavior, mothers' self-efficacy beliefs, and toddler performance on the Bayley Scales of Infant Development. *Early Child Development and Care*, 172(2), 123-140.
- Coleman, P. K., ve Karraker, K. H. (2003). Parenting self-efficacy among mothers of school-age children: Conceptualization, measurement, and correlates. *Family Relations*. 49, 13-24.
- Conger, R. D., Neppl, T., Kim, K. J., ve Scaramella, L. (2003). Angry and aggressive behavior across three generations: A prospective, longitudinal

*Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Çocukların Annelerinin
Öz Yeterlilik ve Öfke Düzeylerinin İncelenmesi*

- study of parents and children. *Journal Of Abnormal Child Psychology*, 31(2), 143-160.
- Cummings, E. M., Iannotti, R. J., ve Zahn-Waxler, C. (1985). Influence of conflict between adults on the emotions and aggression of young children. *Developmental Psychology*, 21(3), 495-507.
- Dix, T., Reinhold, P. D., ve Zambarano, J. R. (1990). Mothers' judgment in moments of anger. *Merrill-Palmer Quarterly*, 36(4), 465-486.
- Teti, M. D., ve Gelfand, M. D. (1991). Behavioral competence among mothers of infants in the first year: the mediational role of maternal self-efficacy. *Child Development*, 62(5), 918-929.
- Donovan, W. L., ve Leavitt, L. A. (1989). Maternal self-efficacy and infant attachment: Integrating physiology, perceptions, and behavior. *Child Development*, 460-472.
- Downey, G., Purdie, V., ve Schaffer-Neitz, R. (1999). Anger transmission from mother to child: A comparison of mothers in chronic pain and well mothers. *Journal of Marriage and the Family*, 62-73.
- Dumas, J. E., LaFreniere, P. J., ve Serketich, W. J. (1995). "Balance of power": A transactional analysis of control in mother-child dyads involving socially competent, aggressive, and anxious children. *Journal of Abnormal Psychology*, 104(1), Feb 1995, 104-113.
- Gross, D., ve Conrad, B. (1994). A longitudinal model of maternal self-efficacy, depression, and difficult temperament during toddlerhood. *Research in Nursing & Health*, [17\(3\)](#), 207-215.
- Haktanır, G., Aral, N., Alisinanoğlu, F., Baran, G., Köksal, A., ve Bulut, Ş. (1999). Türkiye'de anne-baba tutumu araştırmalarına genel bakış. II. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri Kitabı, Ankara Üniversitesi, Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları No: 2, 331-344.
- Harty, M., Alant, E., ve Uys, C. J. E. (2007). Maternal self-efficacy and maternal perception of child language competence in pre-school children with a communication disability. *Child: care, health and development*, 33(2), 144-154.

- Hastings, P. R., ve Brown, T. (2002). Behavior problems of children with autism, parental self-efficacy, and mental health. *American Journal on Mental Retardation*: 107(3), 222-232.
- Hoover-Dempsey, K.V. ve Sandler, H.M., (1997). Why do parents become involved in their children's education?. *Review of Educational Research*, 67, 3-42. DOI: 10.3102/00346543067001003.
- Jackson, A. P. (2000). Maternal self-efficacy and children's influence on stress and parenting among single black mothers in poverty. *Journal of Family Issues*, 21(1), 3-16.
- Jones, T.L., ve Prinz, R.J. (2005). Potential roles of parental self efficacy in parent and child adjustment:a review. *Clinical Psychology Review*, 25(3), 341-363.
- Kawabata, Y., Alink, L. R., Tseng, W. L., van IJzendoorn, M. H., ve Crick, N. R. (2011). Maternal and paternal parenting styles associated with relational aggression in children and adolescents: A conceptual analysis and meta-analytic review. *Developmental Review*, 31(4), 240-278.
- Leahy-Warren, P., McCarthy G., ve Corcoran, P. (2012). First-time mothers: social support, maternal parental self- efficacy and postnatal depression. *Journal of Clinical Nursing*, 21(3-4), 388-397.
- Nomellini, S., ve Katz, C. R. (1983). Effects of anger control training on abusive parents. *Cognitibe Therapy and Research*, 7(1), 57-68.
- Oettingen, G., (1995). Cross-cultural perspective on selfefficacy. (Edit: A. Bandura). *New York: Cambridge University Press*. 149-176. ISBN 0—521-47467-1.
- Özer, A. K. (1994). Sürekli Öfke (SL-Öfke) ve Öfke İfade Tarzı (Öfke-Tarz) ölçekleri ön çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 31, 26-35.
- Raikes, H.A., ve Thompson, R.A. (2005). Efficacy and social support as predictors of parenting stress among families in poverty. *Infant Mental Health Journal*. 26(3), 177-190.
- Sağay, F. (2013). Ortaöğretim öğrencilerinin görsel iletişim araçlarını kullanım biçiminin öfke ve iletişim becerileri üzerine etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Balıkesir.

*Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Çocukların Annelerinin
Öz Yeterlilik ve Öfke Düzeylerinin İncelenmesi*

- Sanders, M. R., ve Woolley, M. L. (2005). The relationship between maternal self-efficacy and parenting practices: implications for parent training. *Child: care, health and development*, 31(1), 65-73.
- Seçer, Z. Gülay-Ogelman, H. Önder A., ve Berengi, S. (2012). Okul öncesi 5-6 yaş çocukların akran ilişkileri ile annelerinin ebeveynliğe yönelik özyeterlilik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(3), 1993-2008.
- Shaw, D. S., Bell, R. Q., ve Gilliom, M. (2000). A truly early starter model of antisocial behavior revisited.” *Clinical Child and Family Psychology Review*. 3, 155–172.
- Spielberger, C. D. (1988). State-Trait Expression Inventory. *Odessa: Psychological Assesment Resources*.
- Teti, D. ve Gelfand, D., (1991). Behavioral competence among mothers of infants in the first year: The mediational role of maternal self-efficacy. *Child Development*, 62(5), 918-929.DOI: 10.1111/j.1467-8624.1991.tb01580.x.
- Weaver, C. M., Shaw, D. S. Dishion, T. J. ve Wilson, M.N. (2008). Parenting self efficacy and problem behavior in children at high risk for early conduct problems: The mediating role of maternal depression. *Infant Behavior and Development*, doi:10.1016/j.infbeh.2008.07.006.
- Wells-Parker, E., Miller, D.I., ve Topping, S., (1990). Development of control of outcome scales and self efficacy scales for women in four life roles. *Journal of Personality Assesment*, 54, ss:564-575.
- Zembat, R., Balat-Uyanık, G., Çinko, M., Önkol, L., ve Acar, M. (2009). Anasınıfındaki çocukların ailelerinin öz yeterlilik düzeylerinin incelenmesi. *International Conferences on Educational Sciences, Kıbrıs, (ICES'08)23-25 June 2008, Edt. B. Özer, H. Yaratın, H. Caner, vol.3, 2074-2084, ISBN 975-8401-66-1, 2009.*